

Apie Jūratę Baranovą: kelionė nuo filosofijos link ugdymo teorijos ir praktikos

Lilija Duoblienė

Jūratė Baranova-Rubavičienė Lietuvos, o ir užsienio kolegoms gerai žinoma kaip talentinga rašytoja, mąstytoja, filosofė, ypač produktyvi kūrėja: parašė arti dešimties monografijų ir vadovėlių, šimtus straipsnių, kelias dešimtis esė, buvo aktyvi tarptautinių ir nacionalinių projektų dalyvė, skaitė paskaitas, vykdė aktyvią komunikaciją socialiniais klausimais, užsiėmė filmų, teatro ir tapybos bei knygų kritika, be šios veiklos, rožių puoselėjimas ir augintinės Tinos priežiūra – ir visa tai beveik vienu metu. Bendraudama su Jūrate sau pavydėjau, nes visada turėjau tą artimąjį, kuris veda į priekį, motyvuoja, skatina, kitaip tariant, yra pavyzdys, į kurį mačiau prasmę lygiuotis. Kita vertus, nuolat jutau šioji toki kompleksą, kad nespėju, nesugebu tiek daug ir taip intensyviai veikti ir kurti. Atlikdavau tris kartus mažiau veiksmų per tą patį laiką. Nepaisant to, vis dėlto išmokau triskart lėčiau sukdamasi stipriai neatsilikti. Jūratė niekada neprieštaravo, nemoralizavo, nepašiepė nei mano darbinio ritmo, nei stiliaus, nei minčių. Atvirkščiai. Bet reklumo aplinkai ir aplinkiniams niekada neprarado.

Pirmas stebinant susipažinimas su Jūratės charakteriu vyko dar mano studijų laikais, tada susibičiuliavome, kai klausiau jos paskaitų kaip perkvalifikavimo studijų (filosofijos) studentė. Kadangi gyvenimo patirčių diapazonas buvo gana panašus, netruko susidraugauti ir vakaroti su draugais filosofais, menininkais ar šiaip miesto kultūrininkais. Nutikdavo ir taip, kad, praleidus daug laiko viename ar kitame vakariniame sambūryje, jau anksti rytą atsidurdavome universiteto auditorijoje skirtingose pozicijose: Jūratė kaip dėstytoja, aš – studentė. Žinoma, praleidusi laiką iki išnaktų bendrame draugų būryje buvau visiškai nepasirengusi seminarui ir įsivaizdavau, kad ramiai jame niekieno nekalbinama pasėdėsiu, nes kolegė manęs tikrai nejudins. Deja, nutikdavo priešingai. Jūratė kaip tik mane ir paklausdavo, davė suprasti, kad laisvalaikis yra laisvalaikis, o darbas lieka darbu ir jokių išlygų būti negali. Tas mane liūdino, bet sykiu ugdė. Drašiai galiu teigti, kad Jūratė man buvo ne tik šiuo, bet ir daugeliu kitų aspektų mokytoja, kartais elgesio ir bendravimo principų, o kartais – filosofijos mokytoja. Taip mokiausi iš jos daug metų

ir daugelio dalykų. Visai netrukus iki jos „išėjimo“ pasakiau jai, kad ji buvo mano ir daugelio kitų žmonių mokytoja. Tyliai, keliais kukliais žodžiais pritarė, regis, nudžiugo.

Po perkvalifikavimo studijų susitikdavome organizuojant moksleivių filosofijos olimpiadas, dalyvaujant konferencijose, seminaruose, diskusijose, dirbant prie bendrojo ugdymo filosofijos ir etikos programų, darbo santykiai turtino ir leido ją pamatyti kaip labai plataus akiračio profesorę. Jūratės filosofinis išmanymas ėmė plėstis į kitus laukus ir palietė kiną, tapybą, literatūrą, politiką, ugdymą. Ji visada turėjo ką pasakyti apie vieną ar kitą reiškinių, kūrinį, o jei tuo metu minčių neturėjo, sakydavo: „reikia pagalvoti“. Ir tikrai luktelėjusi, genialiai sugalvodavo. Nerašė privalomų interpretacijų, kritikos ar recenzijų, jei nerasdavo su aptariamu objektu santykio. Laukdavo, kol ateis ryškus santykio momentas, autentika. Kartais paminėdavo „rašau ne pati, kažkas manimi rašo“. Laukdavo ir tokio įkvėpimo. Tiesa, ne visada jis taip lengvai rasdavosi. Jei nesulaukdavo, imdavo ieškoti logikos, struktūros, sukdamo ratais ir žiūrėk – įkvėpimas ją pagaudavo. Visi minėti laukai jai nebuvo svetimi, bet ypač pastaruosiu metu ji mėgo kiną, jo analizę ar interpretaciją. Tai jai leido suprasti, kas vyksta čia, realiame gyvenime. Jis ją įkvėpė rasti, kuo grįsti ugdymą, kokia morale vadovautis.

Matyti sąsajas pereinant iš vieno lauko į kitą ir tiesti tiltus buvo profesorės mėgstamas užsiėmimas. Ne paskutinį vaidmenį šiame procese suvaidino ir Deleuze'as su Guattari, kurie pasėjo galvoje ne tik chaosą, bet ir intrigą jį pažaboti. Ne vieną dieną praleidome diskutuodamos šių prancūzų filosofų tekstus, bandydamos rasti jų pasėtų rizomų galus, o tiksliau ne galus, o tiesiog nusitęsiančias linijas. Kartais taip įsijausdavome, kad pačios imdavome įsivaizduoti galinčios rašyti panašiai kaip rašė filosofai: nei kartu, nei atskirai, kažkaip tarp. Bet tai buvo labiau gundantis planas ateičiai nei šiuolaikybė, dar tik brandinomės. Dalyvaudamos meno filosofijos konferencijose galėjome matyti įvairiausių, dažnai pačių keisčiausių akademinės raiškos modelių: dainuojamų ar šokamų pranešimų, psichodelinių instaliacijų ir performansų. Taigi nebijojome eksperimentuoti ir mes, bet tik mintimis, iki kitokios formos nepribrendome. Pati Jūratė į pranešimų sceną visada lipo su jauduliu, bet tvirtai. Ji neabejojo nė trupučiu tuo, ką teigė. Jos tvirtumas ir įtaiga buvo pavydėtina ir ne tik realiai jos klausantis, bet ir radijo eteryje, reportažuose, kur vis nauja esė tapdavo klausytojams atradimu.

Švietimo lauke ji ieškojo tos „sėklos“, kuri akivaizdžiai galinti sudygti ir duoti gerų vaisių. Jai sudygti supurendavo žemę – išleisdavo tekstus kontekstui suvokti ir juos pateikdavo studentų / moksleivių / mokytojų dialogui. Taip gimė nemažai mokomųjų priemonių mokyklai ir studijoms. Didaktikos neįsivaizdavo be kūrybiškumo prieskonio, meno pavyzdžių: filmų, literatūros, tapybos, fotografijos. Paskutinis švietimo projektas – tarptautinis, kuriame dalyvavo, buvo apie kultūrinį raštingumą, bet ją varginantis: turėjo aprašyti 16 pamokų, kuriose mokiniai piešė savo vaizduotės projektus ar išpūdžius pagal parinktas jiems kultūrinės temas, peržiūrėjus trumpo metro bežodžius filmus ar bežodes piešinių knygeles. Rašė iš lėto, sukdamą galvą ir siekdama ištraukti iš tų piešinių tai, kas juose nematoma, bet potencialiai egzistuoja. Nepaprastai džiaugėsi šį darbą užbaigusi.

Kiekvienas darbas jai teikė malonumo ir jokio darbo nesigėdijo, retai kokio nors siūlymo atsisakydavo. Tačiau pastarieji švietimo ir ypač ugdymo turinio pertvarkos mė-

nesiai ją stebino nekonstruktyvumu, negebėjimu rasti ką nors nauja, nepametant seno. Nepaisant kartais užplūstančio didžiulio nusivylimo, visada buvo pasirengusi dirbti švietimui. Filosofijos ir etikos vadovėliai, bendrosios programos, olimpiados – visa tai jai buvo ir pareiga, ir malonumas. Būti kitaip – nuošalyje, ji savęs neišsivaizdavo. Negailestingai save eikvojo, atsidavusiai eikvojo; sakydavo: „o kas kitas tai padarys“. Kartais dirbo su partneriais – Tomu Sodeika, Zenonu Norkumi, Lilija Duobliene (manimi) ir kitais, bet niekada nebuvo antraeilė. Visada susilygiuodavo arba pirmaudavo, vesdavo kitus. Bjaurus tas žodis „lyderė“, gal geriau sakysiu – visada buvo meistrė. Meistrė, kuria seka visas būrys. Vieni – dėl jos kalbinio stiliaus, kiti – dėl kasdienių akimirų pakylėjimo iki metafizikos, dar kiti – dėl nuoširdumo ir jautrumo.

Jūratės Baranovos asmenybei buvo duota neįtikėtinai daug kūrybinės energijos (o ir ji pati ją toliau produkavo), ir ji atidavė ją mums: universitetams, studentams, skaitytojams ir klausytojams, tiksliau – Lietuvos kultūrai, švietimui ir mokslui. Kiekvienas, ją pažįstantis ir nepažįstantis jos, bet girdėjęs ar skaitęs ją, pasiėmė bent dalelę jos išsakytų išvalgų. Ji dosniai su visais dalijosi, mus apdovanojo ir todėl ilgam liks mūsų atmintyje, taip pat neabejotinai išliks kur kas ilgesnėje mūsų kultūros atmintyje.